

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Stora Uppåkra 1:9, fornlämning L1989:7466 och L1989:7467

HUSBYGGE

Staffanstorps kommun
Skåne län

SKÅNE
ARKEOLOGI

Skånearkeologi
Rapport 2023:15

Per Sarnäs

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Stora Uppåkra 1:9, fornlämning L1989:7466 och L1989:7467

HUSBYGGE

Staffanstorps kommun
Skåne län

Skånearkeologi AB

Per Sarnäs

Midgårdsgatan 3

216 19 Malmö

Tel: 0708-82 78 16

E-post: info@skanearkeologi.se

Webb: www.skanearkeologi.se

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning 2023

Stora Uppåkra 1:9, fornlämning L1989:7466 och L1989:7467

Husbygge

Staffanstorps kommun

Skåne län

Skånearkeologi

Rapport 2023:15

Författare: Per Sarnäs

Grafisk form: Anders Gutehall

Omslagsbild: Schaktning i sydöstra delen

Kartor: © Lantmäteriet/Metria

© Skånearkeologi 2023

Innehåll

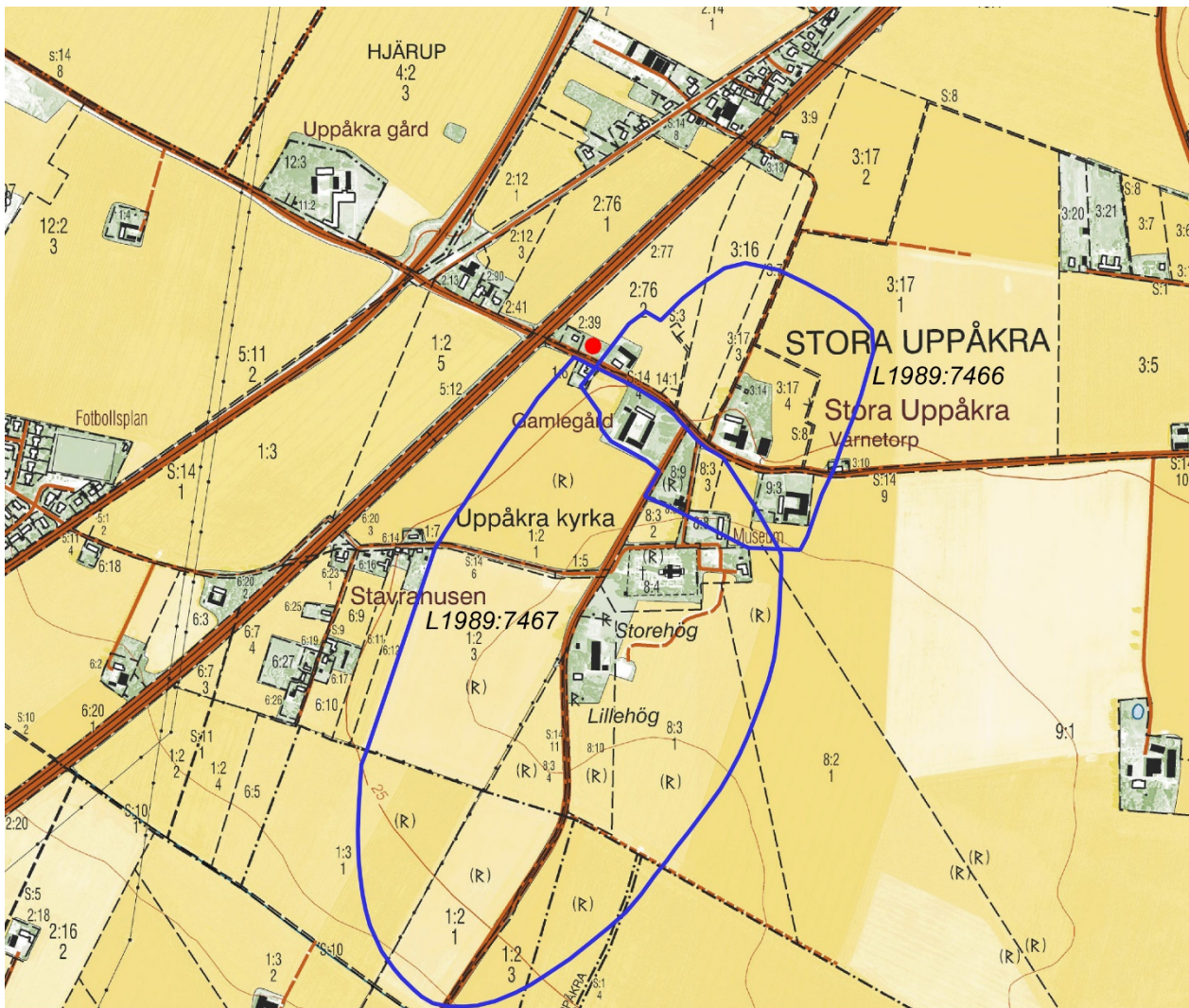
Inledning	5
Syfte och metod	5
Topografi och fornlämningsmiljö	5
Tidigare undersökningar	6
Undersökningsresultat	6
Referenser	7
Tekniska och administrativa uppgifter	7

Figur 1. Karta över Skåne med Staffanstorps kommun markerat med blått.

Figur 2. Del av fastighetskartan över Stora Uppåkra, med fornlämningarna L1989:7466 och L1989:7467 är markerade med blå linje och platsen för undersökningen är markerad med röd prick.

© Lantmäteriet

Inledning

Med anledning av att sökanden planerade uppföra ett enfamiljshus inom fastigheten Stora Uppåkra 1:9 som ligger strax intill Stora Uppåkra historiska bytomt (L1989:7466) och det omfattande grav- och boplotsområdet vid Uppåkra (L1989:7467), beslutade länsstyrelsen Skåne om en arkeologisk undersökning i form av en schaktningsövervakning. Konservering av myntet har utförts av Lunds universitets historiska museum. Myntbestämningen har gjorts av Gitte Ingvardson vid samma institution.

Syfte och metod

Syftet med undersökningen var att med ett vetenskapligt arbetssätt dokumentera fornlämningen.

Vid undersökningen följdes schaktningen för huset. Schakt och anläggningar mättes in med en RTK-GNSS. Parallellt med avbaningen genomfördes en skiktvis avsökning med metalldetektor. Anläggningarna undersöktes med spade och skärslev och sektionerna dokumenterades genom manuell ritning i skala 1:20.

Topografi och fornlämningsmiljö

Stora Uppåkra ligger i en fullåkersbygd ca 2 km söder om Lund. Stora Uppåkra omnämns första gången i Knut den Heliges gåvobrev till Lunds domkyrka 1085. Uppåkra betyder de högt belägna åkrarna. Stora anger storleksförhållandet till Lilla Uppåkra (Skånsk ortnamnsdatabas; Hallberg 1991).

Fornlämningsmiljön domineras av Uppåkra (se nedan L1989:7467) som är Skandinaviens största, fyndrikaste och mest långvariga järnåldersbosättning som har varit befolkad under mer än tusen år, från 100-talet f.Kr. till 1000-talet e.Kr. Platsen fungerade som ett kommersiellt, politiskt och religiöst centrum. Fornlämningen sträcker sig över en yta av minst 40 hektar.

Gårdarna i Stora Uppåkra medeltida och historiska by bestod enligt det äldsta kartmaterialet (geometrisk karta 1776) av tretton gårdar och fjorton mindre enheter som gatehus, ryttarehus, undantaghus och fattigstuga. Gårdarna var organiserade i två parallella rader på ömse sidor av byvägen. Kyrkan låg ett stycke söder om bytomten. Väster om bytomten fanns landsvägen mellan Malmö och Lund. (Riddersporre 1996).

Nedan följer Fornsökts beskrivning av de två fornlämningarna. Prosan är något modifierad (figur 2).

L1989:7466 – Bytomt med en utbredning av ca 450 x 450 m. Stora Uppåkras bytomt enligt 1776 års karta. Vid förundersökning inom bytomten år 1989 påträffades endast sentida material i form av bebyggelserester. 1999 upptogs 16 schakt inom bytomten. Dessa låg utmed byvägen. Området var kraftigt stört av moderna aktiviteter.

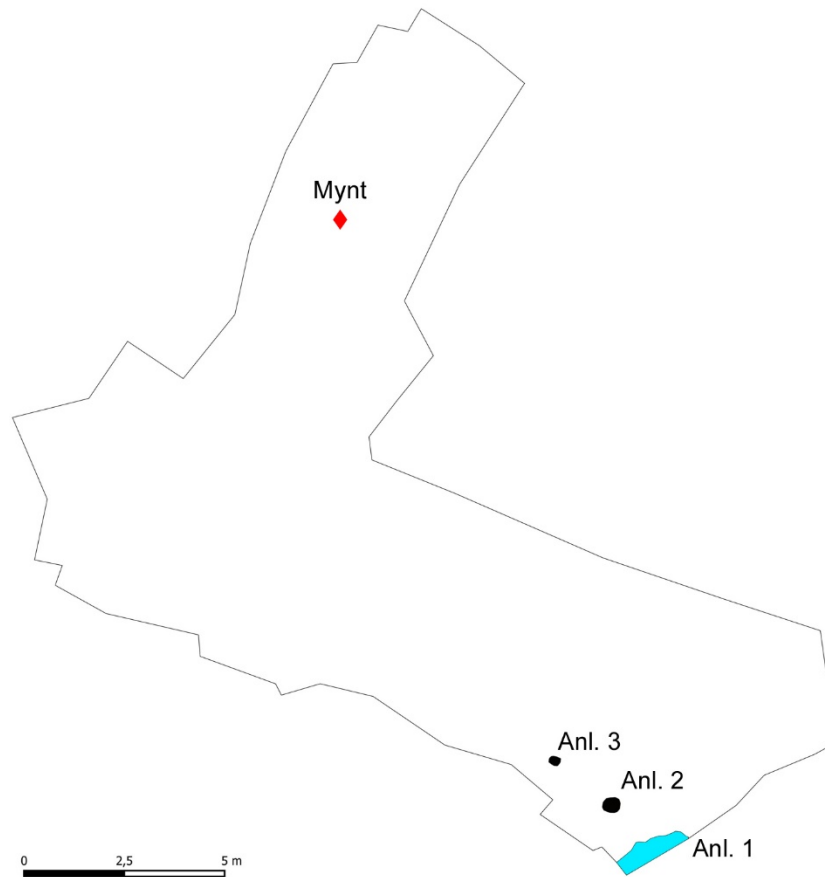
L1989:7467 – Grav- och boplotsområde med en utbredning av ca 1100 x 600 m som är delvis undersökt. Avgränsningen är gjord efter förhöjda fosfatvärden, topografiska förhållanden och den kända utbredningen av kulturlager. Vid utgrävningar av Bror-Magnus Vifot år 1934 framkom söder om kyrkogården ett kulturlager med ett djup av 1,6–3 m samt härdar, skörbrända stenar och en hyddbotten. Vifot omtalar även att man iakttagit ett kulturlager, 1,7 m djupt, i samband med en nyupptagen grav 20 m norr om kyrkan. Under åren 1968–1975 utfördes olika arkeologiska undersökningar inom området med lämningar som indikerar boplatser. Fr.o.m. år 1996 har Lunds universitet utfört ett stort antal arkeologiska undersökningar inom området. Dessa har givit ett rikt resultat med ett fyndmaterial som i sin mängd och sammansättning ger boplatserna en särställning gentemot andra boplotslokaler i denna del av landet.

Inom området har det även påträffats flatmarksgravar från förhistorisk tid. Under åren 1918–1953 har man inom området påträffat gravar eller spår efter gravar, såsom urnor och kärl med artefakter. Troligen kan man förvänta sig fler gravar inom området.

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR INOM BYTOMTEN

Under 1999 genomförde Arkeologiska institutionen vid Lunds universitet en arkeologisk förundersökning med anledning av att Staffanstorps kommun planerade anlägga nya VA-ledningar till hushållen i Stora Uppåkra. Tre provgropar inom fastigheterna Stora Uppåkra 1:8 och 1:9 upptogs varvid endast fynd från 1800–1900-tal påträffades (Thomasson & Lindell 1999).

Figur 3. Schaktplan med samtliga anläggningar och det inmätta myntet.

Figur 4. I det ursprungliga matjordslagret påträffades med metalldetektor ett silvermynt i form av en 6 skilling från 1629. Foto LUHM. Skala 2:1.

Undersökningsresultat

Vid schaktningsövervakningen följdes ett 165 m² stort schakt. Matjordstäckets lag mellan 0,7–0,8 m. Området har i sen tid påförts ca 0,4 m massor bestående av matjord, lera och en hel del skräp såsom byggrester, koks, kapsyler, aluminiumfolie och plast. Parallellt med matjordsavbaningen genomfördes en skiktvis metalldetektoravsökning av matjordslagret under de påförda massorna, vilket resulterade i två mynt och en muskötkula. Det förekom påfallande lite utslag för järn som i de flesta fallen ignorerades. Det äldsta myntet är en 6 skilling från 1629 präglad i Köpenhamn under Christian IV (LUHM 33 250:1). Det andra myntet är en 1/2 skilling präglad under Karl XIV Johan (1818–1844). Muskötkulan har kvar gjuttappen och är troligtvis tappad. De två senare fynden har ej tillvaratagits.

I sydöstra schakthörnet framkom två stolphål och en brunn? I botten på brunnen framkom ett lager med finsand eller mo som var vattenförande. Inga fynd påträffades i anläggningarna. Det ena stolphålet var ca 0,3 m djupt och det andra ca 0,1 m djupt.

I det ursprungliga matjordslagret påträffades inga fynd förutom mynten och muskötkulan. Fynd såsom djurben, yngre rödgods och tegelskrot som ofta påträffas inom bytomter förekom ej.

Resultatet från schaktningsövervakningen tyder på att undersökningsområdet huvudsakligen inte har varit bebyggt men möjligen att en äldre bebyggelse tangeras i sydöstra delen.

Referenser

Litteratur

- Hallberg, G. 1991. Skånes ortnamn. Skrifter utgivna av dialekt- och ortnamnsarkivet i Lund. Serie A Bebyggelsenamn. Del 2 Bara härad.
- Riddersporre, M. 1996. Uppåkra – en diskussion med utgångspunkt i de äldsta lantmäterikartorna. META 1996:3. Lund.
- Thomasson, J., & Maria, L. (1999). Arkeologiska undersökningar i Stora Uppåkra. (Uppåkra 1999:3; Vol. Uppåkra 1999:3). Department of Archaeology and Ancient History, Lund University.

Kartmaterial

Fastighetskartan
Geometrisk karta från 1776

Internetreferenser

Fornsök

Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer	431-44467-2022
Skånearkeologis diarienummer	202301
Lunds universitets historiska museums accessionsnummer	33 250
Län	Skåne
Kommun	Staffanstorp
Socken	Uppåkra
Fastighet	Stora Uppåkra 1:9
RAÄ-nummer	L1989:7466/ Uppåkra 5:5 & L1989:7467/ Uppåkra 5:1
Koordinatsystem	Sweref 99 TM
N koordinat	6170848
E koordinat	384818
M ö.h.	23
Fältarbetstid	2023-03-23–2023-03-24
Antal arbetsdagar	2
Antal arkeologtimmar	12
Undersökt yta	165 m ²
Projektansvarig	Per Sarnäs
Uppdragsgivare	Sara Johansson

Arkivmaterial i form av shp-filer, digitala foton, fältritning och rapportoriginall förvaras på Lunds universitets historiska museum.